

Compensatie voor beroepsziekten: tijden van verandering

AV&S 2021/1

Van de Redactie

In 2020 belandde de zaak *Lansink/Ritsma* voor de tweede keer op het bordje van de Hoge Raad. In deze langlopende beroepsziektezaak draait het om werknemer Ritsma, die overlijdt aan kanker en die in het kader van zijn werkzaamheden als schilder is blootgesteld aan kankerverwekkende stoffen, zonder daartegen voldoende te zijn beschermd. De vraag die partijen bijna twee decennia(!) verdeeld houdt, is of de ziekte waaraan Ritsma uiteindelijk is overleden is *veroorzaakt* door zijn werk voor werkgever Lansink. Het arrest uit 2019 waarin het hof niet de 'arbeidsrechtelijke omkeringsregel' toepast maar de werkgever wel proportioneel aansprakelijk acht (voor 25%), blijft in stand: de Hoge Raad verworpt het cassatieberoep onder verwijzing naar art. 81 lid 1 RO.²

De zaak *Lansink/Ritsma* illustreert indringend de problematische positie van werknemers met een (vermoede) beroepsziekte. Als een werknemer ziek wordt door het werk, is de werkgever aansprakelijk, tenzij hij (aantoont dat hij) heeft voldaan aan zijn preventieplicht (art. 7:658 BW). Aansprakelijkheid van de werkgever is vooral van belang voor schade die het niveau overstijgt van de andere compensatiebronnen die werknemers ter beschikking staan (sociale zekerheid, verzekeringen). Algemeen bekend is echter dat aan de aansprakelijkheidsrechtelijke compensatie van beroepsziektelachtoffers allerlei juridische haken en ogen zitten (problemen met betrekking tot het vaststellen van ziektebeeld, causaliteit, normschending, etc.). Bewijs op dit vlak is bepaald geen sinecure, de benodigde deskundigheid is niet altijd voorhanden of staat ter discussie, de persoonlijke verhouding tussen werkgever en werknemer wordt er niet beter van, en zo lang aansprakelijkheid niet komt vast te staan, voert de werknemer de strijd op eigen kosten.³ Dat steekt schraal af bij slachtoffers van arbeidsongevallen, die in het algemeen veel sterker 'profiteren' van het werknemervriendelijke art. 7:658 BW: wie heelhuids op het werk aankomt maar met letsel de werkplek verlaat, bevindt zich in een wezenlijk andere (bewijs)positie dan degene die ziek wordt door meer subtiele oorzaken, omstandigheden die zich uitstrekken over langere tijd en die mede buiten de werksfeer kunnen zijn gelegen. De rechtspraak heeft weliswaar bereidheid getoond om tegemoet te komen aan de benarde positie van beroepsziektelachtoffers, maar laat ook zien dat de creativiteit bij toepassing van art. 7:658 BW niet onbeperkt kan zijn.⁴

Men kan het bestaan van de drempels waar beroepsziektelachtoffers *structureel* tegen aanlopen zien als een min of meer natuurlijk gegeven van aansprakelijkheidsrecht: zonder normschending geen aansprakelijkheid, zonder causaal verband geen vergoeding, etc. *Business as usual* in aansprakelijkheidsland. Vooralsnog zijn beroepsziektelachtoffers voor compensatie van (een belangrijk deel van) hun schade aangewezen op het werkgeversaansprakelijkheidsrecht, met alle haken en ogen van dien. De eind 2020 door de Letselschade Raad gelanceerde Leidraad

1 Mr. dr. M. (Marnix) Hebly is universitair docent privaatrecht aan Erasmus School of Law. Citeerwijze: M.R. Hebly, 'Compensatie voor beroepsziekten: tijden van verandering', AV&S 2021/1, afl. 1.

2 HR 11 december 2020, ECLI:NL:HR:2020:1996.

3 Zie over knelpunten in beroepsziektezaken onder meer M. de Groot & S.D. Lindenbergh, *Naar een Gedragscode Afhandeling Beroepsziekteclaims? Een inventarisatie van problemen bij afwikkeling van beroepsziekteclaims en van kansen voor een gedragscode als oplossingsrichting*, Rotterdam: Erasmus School of Law 2018.

4 Denk aan de 'arbeidsrechtelijke omkeringsregel' en proportionele aansprakelijkheid, waarmee werknemers weliswaar worden tegemoetgekomen in hun benarde bewijspositie met betrekking tot het bewijs van causaal verband tussen gezondheidsschade en werkzaamheden, maar waarvoor ook (verschillende) toepassingsdrempels gelden. Zie hierover o.m. de conclusie van A-G Valk voor HR 11 december 2020, ECLI:NL:PHR:2020:714.

Afwikkeling Beroepsziektezaken vormt dan ook een lichtpunt. De leidraad heeft als doel de praktijk van claimbehandeling te verbeteren, door samenwerking te stimuleren en te stroomlijnen tussen partijen die professioneel bij beroepsziektezaken zijn betrokken. De centrale gedachte is dat de afhandeling van beroepsziekteclaims substantieel kan worden verbeterd wanneer de betrokkenen bij de claimbehandeling zo veel mogelijk samenwerken volgens een stappenplan.⁵ Zo lang en voor zover beroepsziekteslachtoffers blijven aangewezen op het civiele aansprakelijkheidsrecht vormt deze leidraad een belangrijke reddingsboei.

Een andere, meer fundamentele benadering van de beroepsziekteproblematiek vertrekt vanuit de vraag of de aan arbeid verbonden risico's *fair* zijn verdeeld over degenen die deze risico's lopen en degenen die daarvan het profijt van hebben (werknemers zelf, werkgevers, de maatschappij als geheel). Sterke inzet op aansprakelijkheidsrechtelijke compensatie is dan minder vanzelfsprekend: veelzeggend is dat ons omringende landen dikwijls andere stelsels kennen, in die zin dat wordt gekozen voor een andere verhouding tussen vormen van sociale zekerheid (*no fault*-compensatie) en werkgeversaansprakelijkheid.⁶ In dit verband is relevant dat in Nederland momenteel een toenemende overheidsbetrokkenheid op dit vlak is waar te nemen.

Twintig jaar na oprichting van het Instituut Asbestslachtoffers (IAS) en invoering van de TAS-regeling, waarmee de overheid geld ter beschikking stelt voor asbestslachtoffers, lijkt het erop dat dit (toch) precedenteffect heeft gehad, anders dan het kabinet destijds verwachtte.⁷ Te wijzen valt op de Regeling tegemoetkoming werknemers met CSE – ook wel OPS of schildersziekte genoemd – die begin 2020 van kracht is geworden: een ‘coulance-regeling’ op grond waarvan een afgebakende groep van slachtoffers die lijdt aan CSE een aanvraag voor een tegemoetkoming van 20.730 euro kan indienen bij de Sociale Verzekeringsbank.⁸ Net als destijds bij oprichting van het IAS wordt ten aanzien van de CSE-regeling benadrukt dat het gaat om een ‘uitzonderlijke situatie’.⁹ De CSE-regeling lijkt sterk op de regeling voor asbestslachtoffers en is ook in handen van het Instituut Asbestslachtoffers.

Ook de Chroom-6-problematiek leidde recent tot bijzondere (‘coulance’)regelingen. Zo stelden de gemeente Tilburg, NS/NedTrain en Het Spoorwegmuseum begin 2019 de ‘Regeling tegemoetkoming chroom-6’ in, die een financiële tegemoetkoming van 7.000 euro biedt voor *alle* betrokkenen, waar een vergoeding van 5.000 tot 40.000 euro bijkomt als iemand een ziekte heeft die kan zijn veroorzaakt door chroom-6.¹⁰ Ook Defensie heeft specifieke chroom-6-compensatieregelingen ingesteld.¹¹ De chroom-6-problematiek vormde bovendien aanleiding tot het instellen van de Commissie Vergemakkelijking Schadeafhandeling Beroepsziekten (de commissie-Heerts). In mei 2020 adviseerde de commissie de regering onder meer om een algemene (gefixeerde) tegemoetkoming te introduceren voor werkenden die lijden aan een beroepsziekte als gevolg van blootstelling aan *gevaarlijke stoffen* (tot die categorie was haar opdracht tot advisering immers beperkt).¹² In november 2020 schrijft staatssecretaris Van 't Wout aan de Tweede Kamer dat

5 Zie <https://deletselschaderaad.nl/wp-content/uploads/Leidraad-Afwikkeling-Beroepsziektezaken-1.pdf>.

6 Zie S.D. Lindenbergh, *Arbeidsongevallen en beroepsziekten* (Monografieën Privaatrecht nr. 13), Deventer: Wolters Kluwer 2016, nr. 8, met verwijzingen naar vergelijkende beschouwingen.

7 *Kamerstukken II 1996/97*, 25 000 XV, nr. 58, p. 5-6. Zie over het gevaar van precedentwerking van het IAS onder meer W.H. Van Boom, ‘Een uiting van maatschappelijke betrokkenheid’, *AV&S* 2005/11, met verdere verwijzingen.

8 Regeling van de Staatssecretaris van Sociale Zaken en Werkgelegenheid van 12 februari 2020, nr. 2019-0000172044, tot verlening van een eenmalige tegemoetkoming aan werknemers die lijden aan de aandoening CSE als gevolg van de blootstelling aan oplosmiddelen tijdens het verrichten van arbeid.

9 Staatssecretaris Van Ark (SZW), Uitvoeringsbrief financiële tegemoetkoming OPS slachtoffers, 29 maart 2019.

10 De regeling is te raadplegen via <https://www.tilburg.nl/actueel/chroom-6/>.

11 Zie bijv. de Regeling uitkering chroom-6 Defensie, te raadplegen via <https://wetten.overheid.nl/BWBR0040982/2020-04-17>.

12 Commissie Vergemakkelijking Schadeafhandeling Beroepsziekten, *Stof tot nadenken*, 2020, p. 74-79.

wordt gewerkt aan een tegemoetkomingsregeling voor slachtoffers van ernstige beroepsziekten door blootstelling aan gevaarlijke stoffen, en dat ernaar wordt gestreefd om de regeling, waarvoor jaarlijks € 62,5 miljoen wordt vrijgemaakt, per juli 2022 van start te laten gaan.¹³

Vermelding verdient voorts dat ook de actuele problematiek rondom het coronavirus heeft geleid tot de roep om een publiek gefinancierd compensatiesysteem voor zorgpersoneel dat een verhoogd risico loopt op besmetting met Covid-19 wanneer het intensief werkt met besmette patiënten.¹⁴ De argumenten voor een alternatief compensatiesysteem die Overheul, Rijnhout en Van den Bos benoemen klinken inmiddels bekend in de oren: de kans is aanzienlijk dat zorgpersoneel in het 'klas-sieke systeem' van aansprakelijkheid wordt geconfronteerd met de vereisten van zorgplichtschending en causaliteit en daarom met schade blijft zitten.

Wie zich interesseert in compensatie van beroepsziektelachtoffers leeft in *interesting times*. De opkomst van alternatieve compensatieregelingen op dit vlak is in zoverre toe te juichen dat daarin het besef doorklinkt dat we slachtoffers met een (vermoede) beroepsziekte niet slechts aan hun aansprakelijkheidsrechtelijke lot kunnen overlaten. Een overheidstegemoetkoming van rond de 20.000 euro kan veel betekenen voor slachtoffers en nabestaanden, ook als daarmee geen aansprakelijkheid wordt erkend. De mogelijkheid van volledige schadevergoeding door de werkgever wordt door deze regelingen niet uitgesloten. Inzet op dergelijke compensatieregelingen kent echter ook risico's. Als overheidsregelingen voorzien in *onverplichte* tegemoetkomingen, roepen zij vragen op van legitimiteit en afbakening ten opzichte van personen in vergelijkbare situaties, voor wie geen regeling bestaat. Precedentwerking lijkt onvermijdelijk: de – veelal politiek gemotiveerde – compensatieregelingen mogen immers geen 'willekeurige pechdempers' zijn.¹⁵ Zij mogen ons ook niet ontslaan van het nadenken over *structurele* verbeteringen wat betreft compensatie van beroepsziektelachtoffers. Wat mij betreft zoeken we die in een systeem van directe verzekering, iets dat al meer is genoemd.¹⁶ Gebrek aan draagvlak voor deze oplossing aan de kant van werkgevers, zoals opgetekend door de commissie-Heerts, zou niet doorslaggevend moeten zijn. Nader onderzoek naar mogelijkheden en voorwaarden voor een directe verzekering juich ik dan ook van harte toe.¹⁷

13 Kamerstukken II 2020/21, 25 883, nr. 393.

14 Zie M. Overheul, R. Rijnhout en K. van den Bos, 'Een publiek gefinancierd compensatiesysteem voor zorgpersoneel. Een goed alternatief?', *NJB* 2020/1644.

15 Vgl. T.W. Franssen & S.A.L. van de Sande, 'Overheidsaansprakelijkheid', *NTB* 2020/174. Vgl. kritisch over het tegemoetkomen van bepaalde groepen P. Cane, *Atiyah's Accidents, Compensation and the Law*, Londen: Butterworths 1999, p. 298-299. Zie ook M. Faure & T. Hartlief, *Nieuwe risico's en vragen van aansprakelijkheid en verzekering*, Deventer: Kluwer 2002, p. 286-288 en A. Kasumovic, 'Compensatie van beroepsziektelachtoffers. Over de problematiek omtrent de compensatie van grote categorieën beroepsziektelachtoffers en de zoektocht naar oplossingen', in: M.R. Hebly, H.N. Schelhaas, K.K.E.C.T. Swinnen (red.), *Schaalvergroting in het privaatrecht*, Den Haag: Boom juridisch 2019, p. 211-240.

16 Zie voor een overzicht S.D. Lindenbergh, *Arbeidsongevallen en beroepsziekten* (Monografieën Privaatrecht nr. 13), Deventer: Wolters Kluwer 2016, nr. 60.

17 Het Verbond van Verzekeraars toont zich bereid tot het onderzoeken van mogelijkheden en voorwaarden voor een directe verzekering, zie Commissie Vergemakkelijking Schadeafhandeling Beroepsziekten, *Stof tot nadenken*, 2020, p. 23-24.